

ŠPANKINJINA KĆI

KARINA SAINS BORGÓ

Prevela sa španskog
Gordana Mihajlović

■ Laguna ■

Naslov originala

Karina Sainz Borgo

LA HIJA DE LA ESPAÑOLA

Penguin Random House Grupo Editorial S.A.U.

Sipan Barcelona Network S.L. 2018

Travessera de Gràcia, 47–49, 08021 Barcelona

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ženama i muškarcima pre mene.

I onima koji će doći.

*Jer sve priče o moru su političke a mi smo
parčad nečega što traži zemlju.*

© Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Oh, ništa te ne sme zastrašiti, pesniče,
Ni vetar u žicama. [...]
Glavu gore
Ali neka to što pišeš
Ima smisla.

JOLANDA PANTIN, „Karlična kost“

Zaveštali su mi hrabrost. Ali nisam bio hrabar.

HORHE LUIS BORHES, „Kajanje“

I ja sam, kao i ti, odgojen u izgnanstvu.

SOFOKLE

Sahranili smo moju majku s njenim stvarima: plavom haljinom, crnim cipelama s niskim đonom i multifokalnim naočarima. Nismo mogli da se oprostimo drugačije. Nismo mogli da izbrišemo te komade odeće iz njenog izgleda. Delovalo bi kao da je vraćamo u zemlju nepotpunu. Položili smo u raku sve, jer nam posle njene smrti nije ostalo ništa više. Čak više nismo imale ni jedna drugu. Tog dana nas je ophrvao umor. Nju u drvenom sanduku; mene u stolici bez naslona za ruke u oronuloj kapeli, jedinoj raspoloživoj od pet-šest gde sam se raspitivala s namerom da priredim bdenje* i koju sam mogla da zakupim samo na tri sata. U gradu je postojalo manje pogrebnih preduzeća nego peći za kremiranje. Ljudi su ulazili i izlazili iz njih kao vekne hleba koga je manjkalo na rafovima i pljuštali u našem pamćenju podsećajući na glad.

O tom danu još uvek govorim u množini iz navike, zato što nas je lepak godina spojio nalik na delove mača

* Katolički običaj bdenja pored mrtvaca, čuvanje mrtvaca tokom noći. (Prim. prev.)

kojim ćemo braniti jedna drugu. Dok sam sastavljala natpis za grob, spoznala sam da prva smrt nastupa u jeziku, u postupku da nekoga istrgnemo iz sadašnjeg vremena i zasadimo u prošlosti. Da ga pretvorimo u svršenu radnju. U nešto što je otpočelo i okončalo se u jednom izumrlom vremenu. Nešto što je bilo i više neće biti. Istina je glasila ovako: moja majka će postojati jedino glagolski promjenjena na drugačiji način. Sahranjujući nju, stavljala sam tačku na svoje detinjstvo ćerke bez dece. U gradu u samrtnom ropcu, mi smo izgubile sve, pa i reči u sadašnjem vremenu.

Na majčino bdenje došlo je šestoro ljudi. Ana je stigla prva. Došla je vukući noge, a Hulio, njen muž, držao ju je podruku. Činilo se da je prošla kroz mračni tunel što izlazi u svet u kome smo nastanjeni mi ostali. Pre više meseci započela je terapiju benzodiazepinom. Dejstvo je počelo da čili. Jedva je imala dovoljno pilula za celu dnevnu dozu. Kao i hleba, alprazolama je manjkalo i malodušnost se probijala napolje s istom onom snagom beznađa ljudi koji gledaju kako nestaje sve što im je potrebno: drugi ljudi, mesta, prijatelji, uspomene, hrana, staloženost, mir, zdrav razum. „Izgubiti“ je postao glagol izjednačavanja koji su Sinovi revolucije upotrebljavali protiv nas.

Ana i ja smo se upoznale na Filološkom fakultetu. Onda nam je bila zajednička podudarnost naših vlastitih paklova. Ovoga puta takođe. Kad mi je majka primljena na odeljenje palijativne nege,* Sinovi revolucije su uhapsili Santjaga, Aninog brata. Tog dana su strpali u zatvor više desetina studenata. Leđa su im bila izranjavljena kuršumima, pretučeni su na nekom uglu dveju ulica ili povređeni

* Odeljenje namenjeno teškim bolesnicima koji se nalaze u odmakloj fazi neizlečive bolesti. (Prim. prev.)

puščanom cevi. Santjago je odveden u Grob, kombinaciju sve troje, vremenski doziranu.

Proveo je više od mesec dana u tom zatvoru iskopanom pet spratova ispod površine zemlje. Tu nisu postojali zvuci i prozori, kao ni prirodno svetlo ili strujanje vazduha. Čulo se jedino kad prođe voz podzemne železnice i šine zatandrču iznad glava. Santjago je bio u jednoj od sedam ćelija postavljenih jedna iza druge, tako da nije mogao da vidi i da zna ko je još zatvoren pored njega. Svaka samica je bila duga tri metra a široka dva. Pod i zidovi su bili beli. Kao i kreveti i rešetke kroz koje im je proturan poslužavnik sa hranom. Nikad im nisu davali escajg: ako su hteli da jedu, morali su jesti rukama.

Ana je pre više sedmica prestala da dobija vesti o Santjagu. Nije više primala ni telefonski poziv za koji su nedeljno plaćali određeni iznos novca; a ni upropašćenu veru u život koja joj je stizala u vidu fotografija, s uvek različitog broja telefona.

Ne znamo da li je živ ili mrtav. „Ne znamo ništa o njemu“, poverio mi je Hulio veoma tiho, odmičući se od stolice na kojoj je Ana trideset minuta zurila u svoja stopala. Za sve to vreme digla je pogled da bi postavila tri pitanja.

– U koliko sati će biti sahranjena Adelaida?

– U pola tri.

– Aha – promrsi ona. – Gde?

– Na groblju Gvairita, u starom delu grada. Mama je odavno kupila grobno mesto. Lep je pogled.

– Aha... – Kao da je uložila dodatni napor, kao da je za nju predstavljalo titanski zadatak da izgovori te reči.

– Hoćeš li danas da ostaneš s nama, dok ne prođe najgore?

– Sutra ću u cik zore oputovati u Okumare da vidim tetke i da im ostavim nekoliko stvari – slagala sam. – Ali hvala ti. Ni tebi ne cvetaju ruže.

– Aha. – Poljubila me je u obraz i otišla. Kome je do sedenja na bdenju pored tuđeg mrtvacu kad podozreva da i on ima svoga?

Pojavile su se dve penzionisane učiteljice s kojima se majka još čula i viđala: Marija Hesus i Florensija. Izjavile su saučešće i otišle takođe brzo, svesne da ništa što bi mogle kazati neće poništiti smrt žene premlade da bi otišla s ovoga sveta. Izašle su odatle žustrim korakom, kao da se trude da izmaknu smrti pre nego što dođe i po njih. U pogrebno preduzeće nije stigao ni jedan jedini venac cveća izuzev mog. Aranžman od belih karanfila jedva je prekrivao gornju polovinu kovčega.

Dve majčine sestre, moje tetke Amelija i Klara, nisu došle. Bile su bliznakinje. Jedna je bila debela, a druga tanka kao prut. Jedna je neprestano jela, a druga je doručkovala šoljicu crnog pasulja uvlačeći dimove iz smotane cigarete. Živele su u Okumare de la Kosti, selu u državi Aragvi, u blizini zaliva Kata i Ćoronija. Tamo gde plava voda zapljuskuje beli pesak i koju od Karakasa dele neprohodni putevi što se raspadaju.

S osamdeset godina tetke Amelija i Klara su u najboljem slučaju putovale u Karakas jednom u celom svom životu. Nisu napustile tu selendru ni da bi došle na svečanost dodele diplome mojoj mami, prvoj u porodici Falkon koja je završila fakultet. Izgledala je prekrasno na fotografijama, dok je stajala u amfiteatru Centralnog univerziteta Venecuele: veoma našminkane oči, povescmo kose spljoštene ispod diplomatske kape, držeći diplomu

u ukočenim šakama i s nekako usamljenim osmehom, kao u ljutite žene. Mama je čuvala tu fotografiju zajedno s indeksom svršene studentkinje Pedagoške akademije i oglasom koji su tetke dale u *Aragvenju*, regionalnim novinama, kako bi ceo svet saznao da Falkonove sad imaju stručnjaka u porodici.

Tetke smo retko viđale. Jednom ili dvaput godišnje. Putovale smo u selo u julu i avgustu, ponekad za Poklade ili za uskršnje praznike. Pomagale smo im oko poslova u pansionu i uz to doprinosile da se olakša finansijski teret. Majka im je ostavljala nešto novca i uzgred ih zadirkivala: jednoj je govorila da prestane da jede, a drugoj da jede. One su nas gostile doručcima od kojih je meni pripadala muka: mesom nadevenim slaninom, čvarcima, paradajzom, avokadom i gvarapom, napitkom sa cimetom i smeđim šećerom koji su procedivale kroz platnenu čarapu i proganjale me s njime po celoj kući. Od tog pića sam se ne jednom onesvestila, a one su me vraćale k svesti kukajući kao mesne matrone.

– Adelaida, ženo, kad bi mama videla ovu devojčicu, svu mršuljavu i kržljivu, dala bi joj tri arepe* namazane mašću – govorila je tetka Amelija, ona debela. – Šta radiš ovom detetu? Liči na čačalicu. Sačekaj ovde, dete moje. Sad ću ja... Ne mrdaj odatle, curice!

– Amelija, pusti devojčicu na miru; to što si ti sve vreme gladna, ne znači da su i ostali – odvrćala je tetka Klara iz dvorišta motreći na stabla manga i pušeci cigaretu.

– Ženo, šta radiš tamo? Uđi, sad ćemo ručati.

* Lepinja od kukuruznog testa ili instant brašna, karakteristična za Venecuelu i Kolumbiju. (Prim. prev.)

– Sačekaj, pazim da oni bezobraznici sa susednog placa ne dođu da otresu prutom plodove manga. Pre neki dan su odneli tri kese.

– Evo; pojedi samo jednu ako hoćeš, ali ima još tri – reče tetka Amelija vraćajući se iz kuhinje s tanjirom na koji je stavila dve zemičke napunjene seckanim prženim prasećim mesom. – Zdravlje na usta ulazi. Jedi, jedi, dete moje, ohladiće se!

Pošto bi oprale sudove, sele bi sve tri u dvorištu da igraju tombolu dok ne popusti najezda oblaka komaraca koji su se pojavljivali tačno u šest posle podne a mi ih terale dimom što ga je ispuštala sasušena šikara u dodiru s vatrom. Zapalile bismo lomaču i stale zajedno da gledamo kako gori na ugaslom suncu toga dana. Onda bi se jedna od njih dve, neki put Klara a drugi put Amelija, promeškoljila u fotelji od rogozine i gunđajući izgovorila čarobnu reč: „Pokojnik“.

Tako su nazivale mog oca, studenta građevine kome su planovi za svadbu ishlapili iz glave čim mu je majka rekla da čeka bebu. Sudeći po jarosti koja je izbijala iz mojih tetaka, svako bi rekao da je izneverio i njih. Sećale su ga se mnogo više nego majka, koju nikad nisam čula da je izgovorila njegovo ime. Jer o mom tati se nikad ništa više nije saznalo. Bar mi je ona tako ispričala. Učinilo mi se kao više nego razumno objašnjenje da ne bih žalila što nije s nama. Ako on nikad nije hteo da čuje za nas, zašto bismo očekivale neki znak od njega.

Nikad nisam doživljavala našu porodicu kao veliku. Porodica smo bile majka i ja. Naše porodično stablo počinjalo je i završavalo se s nama. Zajedno smo tvorile stabljiku trske, nekakvu aloe veru od onih što rastu posvuda.

Bile smo niske i tvrde, maltene žilave, možda da nas ne bi bolelo ako nam iščupaju komad ili čak ceo koren. Bile smo stvorene da opstanemo. Naš svet je stajao na ravnoteži koju smo obe održavale. Sve drugo je bilo nešto izuzetno, pridodato, i zato se bez toga moglo: nismo očekivale nikoga, bile smo dovoljne jedna drugoj.

2

Rušenje. Taj osećaj sam imala okrećući telefonski broj pansiona sestara Falkon na dan bdenja pored moje majke. Javile su se tek posle nekog vremena. Dve žene slabog zdravlja u toj kućerini teško su prelazile rastojanje od dvorišta do dnevne sobe, gde su još držale mali telefon-automat koji više niko nije koristio, ali su se s njega još mogli pozivati brojevi i primati pozivi. Tetke su vodile pansion od pre trideset godina. Za sve to vreme nisu promenile nijednu sliku. Takve su bile one, neverovatne, poput apamatea* naslikanih na prašnjavim tkaninama koji su ukrašavali zidove prekrivene masnoćom i zemljom.

Posle više pokušaja, napokon su podigle slušalicu. Primile su vest o smrti moje majke u turobnom raspoloženju, progovarajući jedva pokoju reč. Obe su se javile na telefon. Najpre Klara, mršava, a zatim Amelija, debela. Naredile su mi da odložim sahranu, bar za vreme potrebno da kupe kartu za naredni autobus iz Okumarea do Karakasa. Od

grada su ih razdvajala tri sata vožnje putem punim džombi i kriminalaca. Takvi bi ih uslovi, uz starost i bolesti – jedna je imala šećernu bolest a druga zapaljenje zglobova – upropastili. To mi se učinilo kao dovoljno dobar razlog da ih odvratim od putovanja. Oprostila sam se obećavši da ću doći da ih vidim – slagala sam – i da ćemo zajedno održati devetnicu* u seoskoj kapeli. Pristale su preko volje. Spustila sam slušalicu s pouzdanjem: svet kakav je meni bio znan se urušavao.

Gotovo na izmaku prepodneva dve susedke iz zgrade su prišle da mi izjave saučešće i da me uzgred obaspu čitavim repertoarom utešnih reči. Nešto beskorisno koliko i bacati hleb golubovima. Mariji, bolničarki sa šestog sprata, naspelo je da priča o večnom životu. Gloriju, iz penthausa, kao da je više zanimalo šta će biti sa mnom sad kad sam ostala „sama“. Jer, dabome, taj stan je preveliki za ženu bez dece. Jer, dabome, kako stvari stoje, svakako mi je palo na pamet da iznajmim bar jednu sobu. Jer one se danas plaćaju u dolarima, ako imaš sreće da poznaješ nekoga. Pristojan svet dobro plaća. Jer ima mnogo bandita, rekla je Glorija. A pošto samoća nije dobra a ti si sad sama, dobro će ti doći da imaš nekoga u blizini, bar ako iskrnsne neki hitan slučaj, je li? Ti verovatno imaš poznanike kojima ćeš iznajmiti sobu, zar ne, devojko? A ako nemam, dabome, izjavila je da ima daleku rođaku koja odavno pokušava da se doseli u grad. Kakva sjajna šansa, zar ne? Ona da se doseli kod tebe i ti tako da zaradiš dodatni novac. Pa zar

* Vrsta tropskog drveta. (Prim. prev.)

* Špan.: *novenario*, kod katolika period od devet uzastopnih dana tugovanja, žalosti za pokojnikom. (Prim. prev.)

to nije fenomenalna ideja, odvalila je pred zatvorenim mrtvačkim kovčegom moje nedavno umrle majke. Jer, daleko bilo, pored ovolike inflacije treba platiti lekare, i sahranu, i grobno mesto. Jer sve ovo te je zacelo papreno koštalo, zar ne? Sigurno si nešto uštedela, ali tetke su ti veoma stare i žive vrlo daleko, pa će ti biti potreban dodatni prihod. Zato ću te dovesti u vezu s mojom rođakom, da joj izdaš tu sobu.

Glorija ni na časak nije prestajala da priča o novcu. Nešto u njenim pacovskim okicama uporno je pokušavalo da otkrije kakvu korist bi ona mogla da izvuče iz moje situacije ili bar da shvati kako da poboljša svoje prilike nauštrb svojih. Tada smo svi tako živeli: zavirujući šta ima u tuđem zembilju i njušeći da li komšija nosi nešto čega nema dovoljno u prodavnicama da bi se raspitali gde to da nabavimo. Svi smo postali sumnjičavi i uhodili smo jedni druge, zaodenuli uzajamno pomaganje u grabljenje plena.

Otišle su posle dva sata, pošto se jednoj smučilo da sluša šta druga brblja, a druga se umorila što ne može da sazna šta će biti s mojom imovinom sad kad moje majke više nema.

Život se izrodio u to da izađete u lov i vratite se živi. Iz toga su se sastojale naše najosnovnije radnje, čak i sahranjivanje naših mrtvih.

- Najam kapele će vas koštati pet hiljada čvrstih bolivara.
- Hoćete da kažete pet miliona nekadašnjih bolivara.
- Jeste, tako je. – Službenik pogrebnog preduzeća namestio je glasić da zvuči umilnije. – Pošto ste doneli potvrdu o smrti, izaći će jeftinije. Inače bi koštalo sedam hiljada čvrstih bolivara, zbog izdavanja dokumenta.
- Sedam miliona nekadašnjih bolivara, zar ne?

- Jeste, tako je.
- Aha.
- Hoćete li vi da iznajmite pogrebne usluge ili nećete?
- odvali on pomalo ozlojeđeno.
- Da li vam se čini da sam u prilici da biram?
- To valjda vi znate.

Platiti bdenje bilo je još teže nego izmiriti troškove poslednjih dana majčinog boravka na klinici. Bankarski sistem je bio čista fantastika. U pogrebnom preduzeću nisu imali terminal za platne kartice, niti su prihvatili prenos novca s jednog na drugi račun, a ja nisam imala dovoljno gotovine da isplatim celu sumu koju su tražili od mene, nešto kao dve hiljade mojih plata. I da sam imala te pare, opet ih ne bi primili. Tih dana niko nije hteo novčanice. Bile su bezvredni papiri. Trebalo je raspolagati velikim svežnjevima da bi se išta kupilo, od boce kisele vode – ako se mogla naći u radnjama – do pakovanja žvaka, koje se tih dana moglo nabaviti, ponekad, po deset-jedanaest puta višoj ceni od prvobitne. Novac se pretvorio u urbanističku meru. Bile su potrebne dve kule novčanica od sto bolivara da biste kupili flašu ulja, kad ga je bilo; ponekad tri kule za četvrt kila sira. Bezvredni neboderi; to je bila državna valuta: izmišljotina. Za svega dva-tri meseca dogodilo se suprotno: novac je nestao. Tada više nismo imali ništa što bismo dali za ono malo što se moglo nabaviti.

Opredelila sam se za najjednostavnije rešenje: iz novčanika sam izvukla poslednju novčanicu od pedeset evra koje sam pre više meseci kupila na crnoj berzi i pružila je upravniku pogrebnog preduzeća, a on se ustremio na nju sa zaprepašćenjem u očima. Verovatno će je razmeniti

za dvadeset puta više od zvaničnog kursa, ili čak za trideset puta, u odnosu na to koliko sam platila ja. Pedeset evra, četvrtina moje preostale ušteđevine, koju sam držala umotanu u pocepane gaćice nastojeći da zavaram trag ako neko upadne u stan da nas pokrade. Honorarni rad za jednu meksičku izdavačku kuću sa sedištem u Španiji – plaćali su mi u devizama – i odocnele isplate korigovanih rukopisa omogućavali su majci i meni da sastavljamo kraj s krajem. Međutim, poslednje nedelje su nas satrle. Na klinici su nam naplaćivali sve što nisu imali i što smo morale da kupujemo na crnoj berzi tri-četiri puta skuplje od početne cene: od špriceva i kesa sa infuzijom do gaze i vate koje mi je jedan bolničar nalik na kasapina davao pošto bi zatražio vrtoglavo visoku sumu novca, gotovo uvek veću nego što smo se prethodno dogovorili.

Sve je nestajalo gotovo istom brzinom kojom je majka gubila život ležeći u krevetu s posteljinom koju sam morala svakog dana da donosim opranu od kuće, a ti čaršavi kao da su se topili od telesnih tečnosti iz sobe u kojoj je bilo smešteno još troje bolesnika. Svaka bolnica u gradu imala je listu čekanja da bi se zauzelo mesto. Ljudi su se razbolevali i umirali podjednako brzo kao što su gubili zdrav razum. Nikad mi nije palo na pamet da ću smestiti majku u državnu bolnicu; to bi bilo isto kao da je odvedem da umre naslonjena na zid u hodniku među kriminalcima izrešetanim mecima. Život, novac, snaga isticali su iz nas. Čak je i dan bio kraći. Naći se napolju u šest po podne predstavljalo je glup način da stavite život na kocku. Svašta nas je moglo ubiti: pucanj, otmica, krađa. Isključenja struje su trajala satima i spajala zalaske sunca s neprestanim mrakom.

U dva po podne u kapeli su se pojavili službenici pogrebnog preduzeća. Dvojica likova u tamnim odelima od proste tkanine. Te ljudeskare su izvukle mrtvački kovčeg i nemarno ga ubacile u ford zefir pretvoren u pogrebna kola. Sama sam uzela venac cveća i položila ga na les da bi jasno stavila do znanja da je to moja majka, a ne tacna s mortadelom. Na mestu na kome se smrt izjednačavala s gubicima kakvi nastaju kad hara kuga, leš Adelaide Falkon, moje majke, bio je upravo to: hladni mesni narezak, beživotno telo nagomilano pored mnogih drugih. Ti ljudi su postupali s njom kao i sa ostalima: bez sažaljenja.

Sela sam na suvozačko sedište i pogledala vozača iskosu. Kosa mu je bila seda a koža ispucala kao kod crnaca kad stare. „Na koje groblje idemo? Na Gvairitu?“ Potvrdila sam. Nismo razmenili ni reč više. Pustila sam da me uljuljkuje topao gradski vetar, kiselo-slatkastim mirisom pomorandžine kore koja truli na suncu u kesi s dubretom. Trebalo nam je dvostruko više vremena nego obično da prođemo auto-putem, istim onim koji je od pre pedeset godina opsluživao grad čiji broj stanovnika se utrostručio u odnosu na onaj za koji je isprva bio projektovan.

Zefir nije imao amortizere i put prepun džombi se pretvorio u novi hod po mukama. Majčin kovčeg se tumbao u kabini bez kaiševa koji bi ga pričvrstili. Dok sam u retrovizoru gledala sanduk od furnira – nisam mogla da platim drveni – razmišljala sam koliko bih volela da mami priredim dostojanstven pogreb. I ona je mislila isto tako, često. Želela je da mi pruži sve najbolje: najljupkiju kutiju za ručak, nalik na one ružičaste sa zlatnim paspulima što su ih devojčice menjale svakog oktobra, a ne onu plastičnu radničkoplavu koju je detaljno čistila svakog septembra:

veću kuću, s vrtom, na istoku grada, a ne stan mali kao kavez za ptice na zapadu. Nikad nisam preispitivala nešto što je poteklo od mame, pošto sam znala koliko se mučila da mi to priušti. Koliko privatnih časova je morala da održi da bi platila moje školovanje u privatnoj školi ili moje rođendane s kolačima, želeom i bezalkoholnim pićima služenim u plastičnim čašama. Nikad to nije izgovorila. Nije bilo potrebe da objašnjava odakle novac za izdržavanje kuće, jer sam ja to gledala iz dana u dan.

Majka je davala časove utorkom, sredom i četvrtkom, svake sedmice. Tokom raspusta, ti časovi su se pretvarali u svakodnevne seanse za učenike koji su morali da polažu popravni u septembru da ne bi pali godinu. U petnaest do četiri mama je sklanjala stolnjak od debelog platna s trpezarijskog stola. Stavljala je grafitne olovke, zarezrač, više belih listova hartije, tanjir s keksom marija i bokal vode s dve staklene čaše. Videla sam, kroz kuću je prošao buljuk dece. Svi su imali isti onaj malokrvni izraz lica, budući da su im nedostajali živost i zanimanje za nešto. Debeli dečaci i devojčice, neuhranjeni zbog tona pojedene čokolade i televizije kojima su ispunjavali popodneva u gradu što je postepeno ostao bez parkova gde bi se igrali. Odrasla sam na mestu prepunom zarđalih metalnih ljuljaški i tobogana na koje se niko nije peo iz straha od razbojništva, za koje se onomad ni u snu nije pomišljalo da će dostići razmere kakve je poprimilo s godinama.

Ona je svojim učenicima ukratko izlagala osnovnu lekciju: subjekat i predikat, zatim direktni i indirektni objekti i priloške odredbe. Oni nikako nisu mogli da pogode šta je šta, i to im je polazilo za rukom tek posle brojnih pokušaja, a ponekad ni tako. Tolike godine je moja majka

ispravljala ispitne odgovore napisane grafitnom olovkom, pripremala prepodnevne časove i proveravala domaće zadatke svojih popodnevniha đaka da je izgubila vid. Na koncu svojih dana, gotovo da nije bila u stanju da skinete one debele naočare s okvirom od acetata boje ćilibara. Nije mogla ništa bez njih. Iako je sve sporije i teže čitala novine svakog dana, nikad nije prestala da ih nosi. To joj je ličilo na kulturno ponašanje.

Adelaida Falkon, moja mama, bila je obrazovana žena. Naša kućna biblioteka sastojala se od knjiga iz Kruga čitalaca, zbirke svetskih i savremenih klasika, s tvrdim koricama bleđih boja koje sam čitala bezbroj puta dok sam studirala književnost i naposljetku sam ih doživljavala kao svoje. Te knjige su me silno opčinjavale, više nego nove ružičaste kutije za ručak što su ih moje školske drugarice donosile svakog oktobra.